

להזרזת נתן

גליון פ"ד (שנה ב') ◊ פרשת קרח ◊ חודש סיון שנת תשפ"ג לפ"ק

תורת נתן

פנינים מספרי "להורות נתן"

וכנאמר בכל הפרשה.

אך י"ל, דהנה חילוק גדול יש בין מחלוקת קרח למחלוקת דתן ואבירים, כי גבי קרח היה עולה על הדעת שיש מקום לטענתו, ועכ"פ הוא עצמו יכול לחשוב שטענותיו צודקות, וכפירש"י (ט"ז א) שתבע את הנשיאות לפי הסדר של בני לוי, אבל דתן ואבירים לא היה להם ענין כלל במחלוקת אלא לשם מחלוקת. ועוד שהם היו כבר מוחזקים מכבר ממצרים לבעלי מחלוקת. וא"כ ממה שמשא רבינו פייס את בני לוי אין ראייה שאין מחזיקין במחלוקת, ד"ל שבני לוי לאו לשם מחלוקת באו, אלא שטעו וחשבו שצודקת טענתם, וע"כ בדין הוא שמשא יתנצל לפניו, משא"כ דתן ואבירים שבדאי היתה כונתם רק לשם מחלוקת שאין הם משבט לוי ואין להם שום טענה, ומ"מ רצה משה לפייסם, מזה אנו למדים שאין מחזיקין במחלוקת.

נס פריחת מטה אהרן - שלא יאמרו שפסול לעבודה בשביל שגרים למיתה

והנה האיש אשר אברהם בו משהו יקרא והשפתי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם מליצים עליכם (וי, ט). יל"ד מה היה צורך בסימון ואות של פרח מטה אהרן כי בו בחר ה', הלא כבר ראו כי אלה שחלקו על משה נאבדו מתוך הקהל, וא"כ כבר הוכח לעין כל שחלקו שלא כדון וכל מה שעשה משה על פי ה' עשה.

ונראה דהנה אמרו חז"ל (ברכות לב) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, וכמו כן נאמר בדוד המלך (דברי הימים - א כב, ה) שלא הוא יבנה את ביהמ"ק משום שגרם לשפיכות דמים. וא"כ נהי שנאבדו קרח ועדתו בגלל שחלקו על משה ואהרן, מ"מ כיון שהם גרמו למיתת עם ה' א"כ אינו בדין שאהרן יעבוד עבודה במקדש.

וזה שנאמר למעלה וילנו כל עדת בני ישראל מן הים ועד הים יושבתי על משה ואהרן ואמרתי לה' ואל תהי עמנו כי אלה שחלקו על משה נאבדו מתוך הקהל, וא"כ לבחינה של פרח מטה אהרן.

ביקש שלא יזכר שמו, שלא יענש קרח ביתר שאת

כן יצטרך לך קהת בן לוי (טו, א). פירש"י ולא הזכיר בן יעקב שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם.

יש לפרש עפ"י מה שכתב הש"ח ז"ל (פרשת בחוקתי דרר חיים תוכחת מוסר את ד') לפרש הא דמצינו בתוכחת פרשת בחוקתי (כו, טו) באמצע התוכחה וזכרתי את בריתי יעקב ואף בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור, דגם זהו מהתוכחה, כי מי שהוא בן לאבות שאינם הגונים אין פלא אם לא יתנהג כהוגן שהרי ברא כרעא דאבוה, ולכן עונשו מועט, אבל אם בנו של אדם צדיק הוא חוטא הלא יוגדל עונשו שהרי לוי ללמוד ממעשי אבותיו הצדיקים ולא למדו. ולכן אם ישראל אינם עושין רצונו של מקום הקב"ה זוכר את אבותיהם אברהם יצחק ויעקב, וה"ז גורם רעה ח' כי אין אפשר שביניהם של האבות הקדושים לא יעשו רצונו של מקום עכ"ד.

והנה יעקב אבינו ראה ברוח הקודש שעתיד קורח לעשות מחלוקת עם משה, והנה אם יזכר שקורח הוא בן בנו של יעקב הצדיק כי אז יוגדל עונשו, כי אין יתכן שצאצאיו של יעקב הצדיק יחלוק על משה, וא"כ עלול גם יעקב להענש כי מי שחבירו ענשו על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה (שבת קמט, ט), וא"כ מחלוקתו של קרח עלולה לגרום רעה ח' גם ליעקב.

וזה שאמר ביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על המחלוקת, שלא יזכר שמו של יעקב בשעת מחלוקת קרח וע"ז יענש קרח ביתר שאת, וממילא יענש גם יעקב, וביקש רחמים "על עצמו" דייקא שלא יענש קרח בגללו.

מדוע למדים שאין מחזיקים במחלוקת דווקא מדתן ואבירים

וישאל משה לקרא לדתו ויאבירם בני ישראל (יג, י). פירש"י מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום עכ"ד. וצריך ביאור דהו"ל למילף כן ממה שמשא רצה לפייס את שבט לוי

שיח נתן

פנינים מספר "שיחות מלוא מלכה"

ק"ז הגה"ק רבי מאיר זי"ע אבד"ק אייזנשטאט - בעמ"ח שו"ת פנים מאירות - כ"ז סיון

שיחה בישיבתנו הק'

יום ערבש"ב כ"ז סיון שנת תשס"ב

כבר הארכנו יום אתמול כי יעבור בגדלותו וצדקותו של ק"ז הגה"ק הפנים מאירות זי"ע, וכעת נזכיר דבר תורה מהפמ"א מספרו כתנות אור בענין מה שטען קורח אם טלית שכולה תכלת חייב בציצית עיי"ש.

והיות שהיום ערב שבת פרשת קורח נאמר דבר תורה בפרשת השבוע - בפסוק (יז, ה) ולא יהיה כקורח וכעתו וגו'. הנה אמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ז) איזו מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו. וצריך ביאור, בשלמא מה שהוצרכו להביא דוגמא ומשל למחלוקת שהיא לשם שמים מהלל ושמאי, כיון דמחלוקת לשם שמים הוא מילתא דלא שכיחא, אבל מחלוקת שאינה לשם שמים הלא הוא מילתא דשכיחא בעונותינו הרבים, ואמאי הוצרכו להביא דוגמא מקורח וכל עדתו. ונראה דחז"ל רצו להורות בזה סימן למחלוקת אם היא לשם שמים או שלא לשם שמים, דהנה בש"ס יבמות (ג): אמרו אע"פ שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, כל הטהרות והטומאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאים, לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו. ושם (ד): אמרו אע"פ שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות וכו' לא נמנעו מלהנשא זה לזה, ללמדך שחביבה וריעות נהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו עיי"ש.

ונראה לפרש עפ"י מה שכתב זקני בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ר"ח) לפרש הפסוק (משפטים כג, ב) ולא תענה על ריב לנטות, שכאשר חולק עם חבירו בדבר הלכה אל ינסה להטות דעת חבירו לדעת עצמו שאז יבוא לידי התנצחות, אלא שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, ואם חבירו יוכיחו על האמת ויקבלו מה טוב, ואם לא, יחזיק כל אחד באמיתותו עיי"ש. והנה במידה זו נהגו בית שמאי ובית הלל, שאף שנחלקו בהלכות רבות, מכל מקום לא ניסו להטות דעתם על חביריהם, כי כל אחד חיפש רק את

יפה נדרשת

לעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי

הגה"ק רבי רפאל הכהן זי"ע אבד"ק אה"ו בעמח"ס שו"ת תורת יקותיאל שבימוי נפרצה חומת היהדות, לחם בכל עוז ותעצמות נגד המסכילים, והחרימם בריש גלי, והמסכילים שחלקם היו עדיין שומרי תורה ומצוות בבית, נפגעו מאד מהחרם, וע"כ הלכו והסיתו גדול אחד, שיכתוב השגות על הספר "תורת יקותיאל", ואכן אותו גדול בתורה התפתה להם, וכתב השגות וקושיות על הספר תורת יקותיאל, ומלבד ההשגות עצמם, נכתבו שם הרבה ביזיונות על המחבר רבי רפאל הכהן.

והנה כאשר יצא ספר ההשגות לאור עולם, מייד יצאו חברי הבית דין של העיר המבורג והחרימו את המחבר של ספר ההשגות נגד התורה יקותיאל, אבל לבסוף מקצתם חזרו בהם מן החרם, משום שבתחילה הדפיסו את ההשגות בעילום שם, וע"כ החרימו את הספר, אבל אח"כ נתגלה שהמחבר הוא גדול בתורה, ורק המסכילים פיתו אותו, וע"כ מקצתם חזרו בהם. והנה כיום הספר תורת יקותיאל הוא מהספרים החשובים בספרי השו"ת, וצדקתו עומדת לעד, ואילו הספר של ההשגות כיום לא נותר ממנו שום זכר, ואף אחד אינו יודע ואינו שומע מזה.

וזהו כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, איזו היא מחלוקת לשם שמים, זו מחלוקת שמאי והלל — ומובא בסה"ק מאור ושמש (ריש פרשת קרח) וז"ל "דהנה יש לדקדק במשנה הנ"ל למה לא אמר המשנה, זו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, ולמה נקט מחלוקת שמאי והלל,

ואומר ברוך וכו' המבדיל". ומבואר דס"ל דמה שאמרו דבשעת ברכת הבשמים והנר יאחוז היין בשמאל, לאו דוקא, ויכול להניחו גם על השולחן.

וגם בס' ערוך השולחן (סי' רצ"ו ס"ז) כתב "ודע דהאחיזה בשמאל אינה חובה כלל, ולכן אצלינו אין מחזיקין הבשמים בשעת ברכת היין, וכשמברכין על הבשמים מניחין הכוס על השולחן ונוטל הבשמים בימינו, אלא דהכונה היא העיקר לאחוז היין בימין וההדס בימין בשעת ברכתם, וממילא דהדבר השני בשמאל, אבל אין זה בהכרח". ובאמת כדבריהם מוכח במקור הך דינא במרדכי ברכות (מג ב) בשם הראב"ה, בהא דאמרו שם בגמרא הביא לפניהם שמן ויין ב"ש אומרים אחוז השמן בימינו ואת היין בשמאלו מברך על השמן וחוזר ומברך על היין, ב"ה אומרים אחוז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו מברך על היין וחוזר ומברך על השמן, וכתב עליו המרדכי שם "כתב ראב"ה ומינה נשמע שכל ברכה של דבר מצוה ראוי לו שיאחז בימין, וכן הבדלה אחוז את היין בימין ומברך בורא פרי הגפן, ושוב נוטל את ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר היין לימינו". והובא בב"י (סי' רצ"ו)...

הנהוג כן יש לו על מי לסמוך

ולדינא, הנה חזינו בדרישה (סי' ר"ב סק"ב) שמורו - הוא הרמ"א ז"ל - נהג להחזיק את היין ביד שמאל בשעה שברך על הבשמים והנר, וכת"ה הביא מס' מקור חיים לבעל חות יאיר ז"ל הנדפס מחדש (סי' רצ"ו) שכתב דלא יפה עושים המניחים הכוס על השולחן בעת ברכת בשמים ונר - ואינו תח"ל לעיין בפנים - אולם הלא חזינו להריעב"ץ דפשיטא ליה דאין חיוב להחזיק את היין בשמאל דוקא ויכול להניחו גם על השולחן, ומשמע דכך ראה נוהגים, וכאשר כן כתב בערוך השולחן, וגם בס' מקור חיים כתב שראה שמניחים על השולחן אלא שלא הסכים למנהג זה. וכמדומה לי שכך ראיתי גדולי עולם שלא דקדקו בזה האחיזה את הכוס בשעת ברכת הבשמים והנר. והנהוג כן יש לו על מי לסמוך, דהא מדברי הגמרא והראב"ה שבמרדכי, אשר משם מקור הך ענינא, אין הכרח שיהא חיוב לאחוז את הכוס בשמאל בשעת ברכת הבשמים והנר, וכמ"כ דרישה הנ"ל.

(שו"ת להורות נתן - חלק ה סימן יט - יעו"ש עוד באריכות)

בשו"ע או"ח (סי' רצ"ו ס"ו) איתא, אמר הבדלה מיושב וכו' ואחוז היין בימין וההדס בשמאל ומברך על היין, ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר היין לימינו. ובפשוטו נראה דאיכא קפידא דגם בשעה שנוטל את ההדס בימין ומברך עליו, גם אז יחזיק את היין ביד שמאל. וברמ"א לקמן (סי' רצ"ז ס"ג) גבי ברכת הנר כתב "ויש לראות בצפורני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל". ומשמע ג"כ דדוקא קאמר, שגם בשעת הראייה בצפורני יד ימין יאחוז את הכוס ביד שמאל.

ובמשנה ברורה (סי' רצ"ו סק"ל) כתב, דהא דבשעת ברכת בשמים מחזיק את הכוס ביד שמאל, דאינו מניחו אז מידו משום דכל הברכות של הבדלה מצוה להיות על הכוס, והוסיף בשער הציון שם (סק"ז) וכמו שאמרו דסודרו על הכוס עכ"ד. והוא מס' חיי אדם (ה' שבת כלל ח' ס"ד). ולענ"ד אי משום הא לא איריא, דהא מבואר בט"ז לעיל (סי' רע"א ססק"ט) בקידוש על הכוס וכסבור שהוא יין ונמצא מים, דכתב הט"ז שאם היה בשעת הקידוש יין על השולחן או על הספסל אצלו מוכן לשתות, אז אין צריך לקדש שנית אלא ישנה המוכן לפניו וכמ"כ רמ"א לעיל (סי' ר"ט) בשם מהרי"ל, דהוי כאלו קידש על היין ההוא, ובהו אמרינן כולו נבגא דברכתא נינהו עיין שם. ועיין בב"י (או"ח סוס"י ר"ו). ומבואר, דגם כשאינו אחוז את הכוס בידו אלא שהכוס מונח על השולחן, הוי ג"כ בגדר מקדש על הכוס, ומוכח דאחיזת הכוס ביד אינו לעיכובא לענין שיחשב שמקדש על הכוס, וסגי אם הכוס מונח לפניו. וממילא גם לענינו אף על גב דאמרו בהבדלה דמסדר את כל הברכות על הכוס, אין צריך שיאחוז דוקא את הכוס בידו, דגם אם הכוס מונח לפניו על השולחן הוי בגדר מסדרן על הכוס...

ונהויר לראשונות במש"כ המשנה ברורה (סי' רצ"ו סק"ל) דבשעת ברכת בשמים אינו מניח את הכוס מידו, אולם ראיתי בסידור הריעב"ץ ז"ל שכתב, דאחרי שמברך בורא פרי הגפן "מחזיר הכוס לשמאלו או מניחו על השולחן, ונוטל ההדס או בשמים בימינו ומברך ברוך וכו' בורא מיני בשמים וכו' וכופף אצבעות ימינו על האגודל ומקרב ידו לנו ומברך וכו' בורא מאורי האש וכו', וחוזר ונוטל הכוס בימין

המשך "שיח נתן" מעמוד הקודם

האמת, וע"כ נישאו זה לזה, אלא שהודיעו לכל אחד כשבא לפניו דבר שאחד מהם מחמיר בו. ונראה דאף שהיה פשוט יותר שלא ישאו זה לזה להנשא זה לזה כדי להראות שאין להם שום שנאה זה לזה, אלא כוונתם לשם שמים. והשתא ניהדר לרישא דזהו כוונת חז"ל במה שאמרו "ולא נמנעו בית שמאי להנשא לבית הלל ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה", כלומר דאף שהיה פשוט יותר שלא להנשא זה לזה, מכל מקום לא נמנעו בדוקא להנשא זה לזה, כדי להראות לעין כל שכוונתם לשם שמים ויש ביניהם חיבה ואחוה, שנאמר האמת והשלום אהבו, שאף שאהבו את האמת מכל מקום נשאר ביניהם השלום. וזהו הסימן של מחלוקת לשם שמים, כשהאהבה נשארת בין החולקים, וזוהי מחלוקת הלל ושמאי שהיתה לשם שמים. אבל אצל קורח ועדתו ראינו שאמרו דתן ואבירים (קורח טז, ג) כי תשתרר עלינו גם השתרר וגו' העיני האנשים ההם תנקר וגו' שהיו שונאים את משה רבינו, וזהו סימן שהוא לא לשם שמים, וע"כ הביאו חז"ל דוגמאות אלו דוקא.

ובמקום אחר הארכנו לבאר מה שראינו אצל רבותינו הראשונים והאחרונים שכאשר התווכחו זה עם זה בתורה, נקטו לפעמים בלשון בוטה, כדוגמת הראב"ד עם הרמב"ם, והרמב"ן במלחמות עם בעל המאור, דלכאורה דברי חכמים בנחת נשמעים, ומוטב לנקוט בלשון של נחותא. ופירשנו דהנה אנשים שיתווכחו ביניהם על דבר של מה בכך, ודאי שלא ייעשו שונאים

זה לזה, כי אין נפקא מינה גדולה אם הצדק ביניהם על סוג תרופות שצריך ליתן לחולה, ואחד אמר שאם יתנו את התרופות שחבירו ואמר אז ימות החולה, בוודאי יגדל ויזכור עד לב השמים, ומכל שכן כשהזיכור ביניהם הוא על דברים שהעולם עומד, אז תהיה השנאה ביניהם גדולה מאד. והנה הקדושים הללו ראו במוחש ובמציאות ממש, כי העולם תלוי בתורה הנלמדת לאמיתתה, ולכן כששמעו מאחד מן החכמים שאומר דבר שלפי דעתם אינו עולה כהלכה, הרגישו שאם תתקבל הלכה זו שלדעתם אינה אמיתית, הרי זה יגרום לחורבן העולם ח"ו, וכשבאו לחלוק על חכם זה באו באש של קדושה כמי שבא להציל את העולם כולו מן הדליקה, ומשום כך השתמשו בלשונות חריפים מאד, כדי לעורר את לב החכמים על גודל האחריות התלויה בקביעת אותה הלכה. והשתא במה שהשתמשו בלשונות חריפים אלו, לא היה זה ח"ו כפגיעה או זלזול בכבודו של אותו חכם, רק להיפך כיון שהעריכו מאד את דברי תורתו, חששו שמא יתקבלו דבריו הלכה למעשה ויגרום לחורבן העולם ח"ו, ותלמידי חכמים מרבים שלום בעולם.

המשך "יפה נדרשת"

ונראה דנקט שמאי והלל, לפי שמאי והלל חלקו לשם שמים דוקא, זה אמר הלכה כן הוא כן צריך להיות תכשיטי כלה, וזה אמר לא כך אלא כן הוא ההלכה, וכך צריך להיות תכשיטי כלה, ולא היה כונתם לשום פניה בעולם כלל, רק לשם שמים כנזכר לעיל, לאפוקי תלמידיהם, דהיינו בית שמאי ובית הלל, היה בנמצא ביניהם, כמה וכמה שכונתם היה לאיזה פניה וכו', אבל כולה לשם שמים לא היה כי אם מחלוקת שמאי והלל גופייהו, שהיה צלול וברור לשם שמים, על כן נקט התנא, איזה מחלוקת שהיא לשם שמים זה מחלוקת שמאי והלל דוקא" עכ"ד.

ברם אכתי דבריהם ז"ל צריכים ביאור, דאמרו "מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים" — דלכאורה הרי מוטב שלא תתקיים המחלוקת.

ונראה לפרש, דהנה מצינו הלכות רבות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, ובכל פעם ההלכה כהלל [חוץ משהו מקומות שבהם ההלכה כשמאי — עיין תוס' סוכה (ג) ד"ה דאמר], ולכאורה קשה וכי לחינם הגיעה תורתם של בית שמאי לעולם. ברם בסדר הדורות (אות שמאי) הביא ממקובלים שלעתידי לבוא יהיה הלכה כבית שמאי. והיינו שאמרו "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים", כלומר ששתי השיטות יקויימו, ואע"ג דבזמן הזה הלכה כבית הלל ואין הלכה כבית שמאי, אבל מכיון שמחלוקתם היתה רק לשם שמים, לכן לעתידי לבוא סופה להתקיים גם כבית שמאי שתהא הלכה כמותם.

(מוצט"ק מברכין כסלו שנת תשמ"ט)